

vr 13 okt 2017
20.00 Kamermuziekzaal

SALON LIBEER

Gatto speelt
Beethovens *Vioolsonates*

— CONCERT —
— GEBOUW —
— BRUGGE —

**‘Presque personne ne
donne comme Beethoven
la sensation physique,
immédiate du génie.’**

— Michel Houellebecq

Uitvoerders & programma

Julien Libeer: piano
Lorenzo Gatto: viool
Tom Verschaffel: cultuurhistoricus

Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Vioolsonate nr. 1 in D, opus 12

- Allegro con brio
- Tema con variazioni: Andante con moto
- Rondo: Allegro

Julien Libeer in gesprek met
Tom Verschaffel

Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Vioolsonate nr. 10 in G, opus 96

- Allegro moderato
- Adagio espressivo
- Scherzo: Allegro - Trio
- Poco allegretto

Uw applaus krijgt kleur dankzij de
bloemen van Bloemblad.

Dit concert wordt opgenomen. Bedankt
voor het vermijden van storende geluiden.

Beethoven sonates 1 en 10, alfa en omega.

Schubert, Brahms, Schumann, Mendelssohn... haast elke Duitse componist uit de eerste helft van de 19e eeuw voelde de slagschaduw van Ludwig van Beethoven. Met composities die getuigden van een grote geesteskracht, creativiteit, stielkennis en zin voor vernieuwing was er weinig ontkomen aan zijn meesterschap. Zelfs dé esthetische tegenvoeter van Beethoven Richard Wagner, beschouwde de *Negende symfonie* als 'de ultieme versmelting van symfonische en poëtische expressie'.

Ik betwijfel of het natuurkundig wel kan, maar Beethovens schaduw viel ook op zichzelf. Zijn compositorische carrière wordt traditioneel ingedeeld in een vroege (-1802), midden (1802-ca.1815) en late periode (1815-). Voor Beethovens tijdgenoten en voor het hedendaagse publiek worden de werken uit de twee eerste perioden overschaduwd door de grensoverschrijdende meesterwerken uit zijn late periode. Beethovens stijlevolutie wordt als in een soort muzikaal dagboek geïllustreerd door zijn 32 pianosonates en 16 strijkkwartetten. De scope van zijn cyclus van 10 vioolsonates is veel beperkter. Negen ervan werden gecomponeerd tussen 1797 en 1803 en omspannen slechts de eerste stijlperiode, alleen de laatste sonate dateert uit 1812. Ondanks dit wat vroegtijdige punt achter het genre leverde Beethoven toch een imponerende cyclus af en zette de standaard voor elke latere compositie in het genre. Voor elk viool-pianoduo blijven Beethovens vioolsonates het alfa en vaak ook het omega van hun artistieke activiteiten. Tijdens dit concert hoort u de begin- en eindfase van de evolutie die Beethoven binnen dit genre doorliep.

Tegen het eind van de 18e eeuw kon de vioolsonate terugblikken op een lange geschiedenis. Haar evolutie kan in een notendop samengevat worden: de ondergeschikte rol van de viool in de barokke 'sonate voor klavecimbel met begeleiding van viool' werd opgewaardeerd totdat de viool uiteindelijk een volwaardige partner van het klavier werd, een evolutie die bekroond werd in de vioolsonates van Mozart. Voor Beethoven was de vioolsonate geen onbekende. In Bonn leerde hij de sonates van Andrea Lucchesi en zijn leraar Christian Neefe kennen, zijn eerste eigen pogingen dateren al uit het begin van de 90er jaren. Het is dus fout om de drie sonates die hij als opus 12 in 1798 in Wenen uitgeeft en opdraagt aan Antonio Salieri als zijn eerste stappen in het genre te beschouwen. Beethovens allereerste vioolsonate toont aan dat hij volkomen vertrouwd was met de technische en stilistische fase waartoe Mozart de klassieke vioolsonate had opgetild. Meer nog, de *Sonate nr. 1 in D* zou bijna een werk van Mozart kunnen zijn ... en toch niet.

Componeren voor een klavier-vioolduo stelt zo zijn problemen. Beide instrumenten hebben immers tegengestelde

- De eerste en laatste vioolsonate van Beethoven
- Elk van Beethovens vioolsonates is een stap in de evolutie van het genre

Wat kan mij uw verdomde vioolpartij schelen!

klankeigenschappen. De viool bijvoorbeeld brengt een aangehouden toon voort terwijl een pianoklank – zeker deze van de Weense pianoforte's – na het aanslaan onmiddellijk vervaagt. Ook de inzet van de klank verschilt grondig, het volume van een vioolklank zwelt traag aan, de pianoforte zet percussief in. De expressieve mogelijkheden van beide instrumenten zijn hierdoor totaal anders. Componeren voor een klavier-vioolduo was in wezen een zoektocht naar een passende mix van contrasterende sonoriteiten. Tot zijn essentie herleid is dit het probleem: hoe kan men eenheid brengen in een compositie waarin melodieën van viool naar piano en vice versa worden overgereikt en hierdoor van kleur, ritmiek, dynamiek en expressie wijzigen?

Mozart en Beethoven gaan fundamenteel anders met dit probleem om. Mozart geeft nooit een oplossing, maar omzeilt het probleem op een steeds bijzonder ingenieuze wijze. Beethoven daarentegen gaat recht op het probleem af en legt de verantwoordelijkheid in de handen van de uitvoerders. Bekend is Beethovens uitval naar violist Ignaz Schuppanzigh toen deze zich beklagde over de moeilijkheidsgraad van zijn partij in een van de Razumovskijkwartetten. 'Wat kan mij uw verdomde vioolpartij schelen!' riep hij geërgerd. Misschien had Beethoven

het net iets makkelijker dan Mozart, de ontwikkelingen in boogtechniek en in de pianobouw droegen bij tot de sonore toenadering van beide instrumenten. Toch duurt het niet lang voor Beethoven in de 'mozartiaanse' sonate opus 12 nr. 1 een aanval lanceert. In maat 13 al daagt hij de violist uit een legatofiguur op een pianistische wijze te spelen en even later verwacht hij een robuust spiccato (kort opspringen van de boog) als antwoord op een ritmische pianopassage.

In elke vioolsonate zet Beethoven een belangrijke stap in de evolutie van het genre. De tweede sonate vol humor lijkt een eerbetoon aan Haydn, de derde vereist een nog grotere virtuositeit ten dienste van een romantische expressie. De vierde sonate is vol dramatiek, de 'Frühlingssonate' nr. 5 baadt in een weelde aan lyrische melodieën. Met de sonaten opus 30 komen we in de crisisperiode van het Heiligenstädter testament terecht, op de rand van zijn middenperiode. In de negende sonate, opus 47, de beroemde *Kreutzer* geeft Beethoven al in 1803 een vroege indicatie van waar zijn compositorische evolutie twee decennia later toe zal leiden.

In vergelijking met de visionaire *Kreutzer* lijkt Beethovens tiende en laatste *Vioolsonate in G*, opus 96 wel een stap terug. Maar toch verwijst ook deze sonate naar de toekomst. Beethoven let er nauwgezet op dat beide instrumenten steeds binnen eenzelfde tessituur zitten, ook al zitten de handen van de pianist op sommige plaatsen onhandig en gevaarlijk dicht bij mekaar. Samen met een eenvoudige structuur en een doorzichtige, spaarzame schrijfwijze creëert hij een enorm gevoel van intimiteit die in de verinnerlijkte expressie in zijn laatste strijkkwartetten haast ondraaglijk zal worden.

Koen Uvin

HET BEGIN VAN EEN NIEUW TIJDPERK

Algemeen wordt aangenomen dat de eerste industriële revolutie, een van de meest ingrijpende gebeurtenissen uit de geschiedenis der mensheid, begon omstreeks 1770, toevallig ook het geboortjaar van Beethoven, de Duitse dichter Friedrich Hölderlin, de Engelse dichter William Wordsworth en de filosoof Friedrich Hegel. Het is ook het jaar waarin de Engelse wever James Hargreaves (1710-1778) een patent kreeg op zijn spinmachine, bekend geworden als 'spinning jenny'. Amper een jaar eerder (1769) had James Watt (1736-1819) zijn stoommachine gepatenteerd als 'een nieuwe methode om het verbruik van stoom en brandstof te verminderen in vuurmachines'. Beethoven ondervond tijdens zijn leven wellicht niet al te veel voordelen en vermoedelijk ook niet al te veel nadelen van de lawine aan ontdekkingen en uitvindingen die het wereldbeeld van de toenmalige – en toekomstige – samenleving grondig zouden dooreenschudden. De uitvindingen van Hargreaves en Watt betekenden het begin van een nieuwe wereld. Een dualistische wereld van enerzijds hoop op en het geloof in een 'betere', sociaal rechtvaardigere wereld waarbij alle heil verwacht werd van de nieuwe technologische ontwikkelingen, en anderzijds van nostalgie naar een 'ongerept' verleden en/of het vervallen in een individualistische – soms erg extreme – levenshouding. Heel wat belangrijke figuren gaven deze nieuwe wereld mede gestalte. Naast Hargreaves en Watt gebruikte Richard Arkwright (1732-1792) als eerste de nieuwe stoommachine van Watt om de machines van een katoenfabriek (in Nottingham) mee aan te drijven.

De astronoom, violist, hoboïst en componist Sir William Herschel (1738-1822) ontdekte in 1781 voor het eerst sinds de oudheid een nieuwe planeet: Uranus. De scheikundige Antoine Lavoisier (1743-1794, geëxecuteerd tijdens de Franse Revolutie) bedacht het principe van 'de scheikundige formule'. Alessandro Volta (1745-1827) stelde in 1800 voor het eerst een accu samen. De Engelse plattelandsdokter Edward Jenner (1749-1823) voerde in 1796 de allereerste vaccinatie uit. De Franse chef-kok Nicolas Appert (1750-1841) luidde de conservenindustrie in met zijn publicatie *L'art de conserver pendant plusieurs années toutes les substances animales et végétales* (1810). De Schot William Murdoch (1754-1839) onderzocht in de jaren 1790-1800 hoe gas als brandstof kan gebruikt worden voor verlichting en verwarming. Die andere Schot John Loudon McAdam (1756-1836) vond het wegdek 'macadam' genaamd uit. De Amerikaan Robert Fulton (1765-1815) demonstreerde in 1801 zijn duikboot de Nautilus en in 1803 bouwde hij het eerste bruikbare stoomschip. De Franse onderzoeker Joseph Nicéphore Niépce (1765-1833) maakte in 1826 de eerste 'echte foto' ter wereld, en de Tsjech Aloys Senefelder (1771-1834) vond de lithografie (steendruk) uit, en zo zijn er uiteraard nog vele anderen. In 1825 werd de 60 km lange spoorlijn van Stockton naar Darlington geopend die de eerste passagierstrein ter wereld vervoerde getrokken door Stephenson's 'Locomotion'. In datzelfde jaar schreef Beethoven zijn *Grote Fuga*, opus 133, overleed Antonio Salieri en werd de walsenkoning Johann Strauss geboren.

Johan Huys

Biografieën

Sinds hij op twintigjarige leeftijd de prestigieuze Juventusprijs ontving, werd **Julien Libeer (BE)** door binnen- en buitenlandse pers geprezen als een van de meest markante muzikale persoonlijkheden van de jonge generatie. Na verschillende masterclasses vervolmaakte Libeer in 2014 zijn pianostudies aan de Muziekkapel Koningin Elisabeth onder de leiding van Abdel Rahman El Bacha, daarna bij Maria João Pires. Hij kreeg regelmatig advies van Dmitri Bashkurov en volgde masterclasses bij Alfred Brendel, Andrés Schiff, Andrej Jasinski ... Libeer was de afgelopen jaren te gast in verschillende grote concertzalen, en is een veelgevraagde kamermuzikant. In 2013 won hij de Klara Muziekprijs. Ook presenteerde hij de Canvasreeks Studio Flagey Klassiek, waar hij verschillende collega-musici bijeenbracht en interviewde.

Tom Verschaffel (BE) is als hoogleraar Geschiedenis verbonden aan de KU Leuven campus Kortrijk en aan de onderzoekseenheid Cultuurgeschiedenis na 1750 van de KU Leuven. Zijn onderzoek betreft de geschiedenis van de geschiedschrijving en de brede historische cultuur in de 18e en de 19e eeuw, het

cultureel nationalisme en de culturele infrastructuur in België in de 19e eeuw. Hij publiceerde onder meer *Het verderf van Parijs* (met Raf de Bont, 2004) en recent *De weg naar het binnenland. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur, 1700-1800: de Zuidelijke Nederlanden* (2017).

Lorenzo Gatto (BE) studeerde viool aan de Muziekkapel Koningin Elisabeth bij Véronique Bogaerts, Augustin Dumay en Herman Krebbers, en vervolmaakte zich bij Boris Kuchner in Wenen. Gatto's succes in de Koningin Elisabethwedstrijd van 2009 – hij won de Tweede prijs en de Publieksprijs – bleek het begin van een veelbelovende internationale carrière. De daaropvolgende uitnodiging om aan het 'Rising Star' programma mee te doen, schiep mogelijkheden tot samenwerkingen met vele musici, orkesten en dirigenten. Met pianist Julien Libeer treedt hij inmiddels al jaren op. Hun recente Beethoven-cd ontving een Diapason d'or. Ook neemt hij geregeld deel aan het Partitura Project van Maria João Pires. Ondertussen heeft hij al met heel wat interessante dirigenten en dito orkesten gewerkt en roemen musici en recensenten hem om zijn integere en gepassioneerde stijl. Gatto speelt op een J.B. Vuillaume uit 1864.

WORD VRIEND MET JULIEN LIBEER ALS PETER

- Boek als eerste uw tickets voor het nieuwe seizoen
- Beleef een unieke meet & greet

Meer over deze en andere voordelen op www.concertgebouw.be/vrienden

— CONCERT —
— GEBOUW —
— VRIEND —

In de kijker

DONDERDAG

18 JAN 2018

20.00 Kamermuziekzaal

© Jan Strogler

Seizoens-
componist

In het hoofd van een componist

Lecture-performance door
Frederik Neyrinck

Altijd willen weten hoe een componist te werk gaat? Seizoenscomponist Frederik Neyrinck geeft u een exclusieve inzicht in zijn werkproces. Hij vertelt aan de hand van live gespeelde pianofragmenten over zijn *5 Klee-Miniaturen* en zijn bewerkingen van Debussy.

Laat weten wat u van het concert vond op

f ConcertgebouwBrugge

@concertgebouwbr

info & tickets +32 70 22 12 12 — In&Uit: 't Zand 34, Brugge

concertgebouw.be

BRU
GGE

dS De
Standaard

Knack

Klara

FOCUS | IUTV

FLUXYS